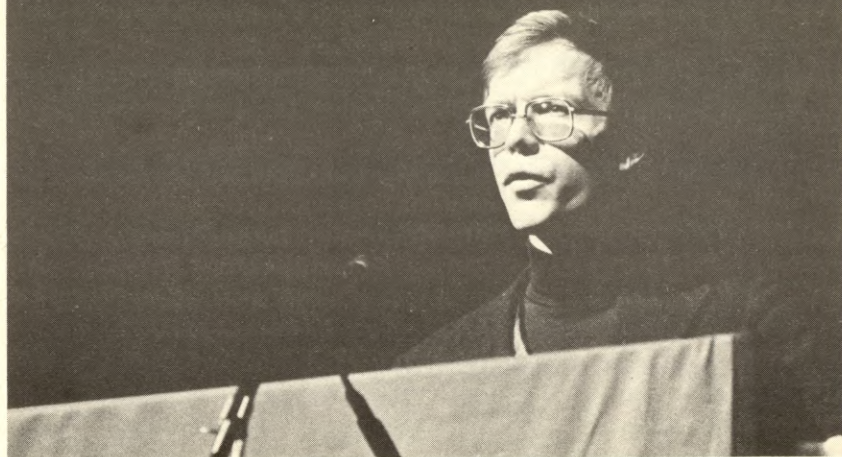

PÅL STEIGAN OM BRUDDET KINA-ALBANIA

I slutten av oktober var det konfrontasjonsmøte i Studentersamfundet i Oslo mellom Pål Steigan og formannen i «KUL» — Truls Wyller om bruddet mellom Albania og Kina. Vi trykker her innledningen til Pål Steigan.

Han tar for seg den historiske bakgrunnen for bruddet og dokumenterer prinsippløsheten i angrepet fra de albanske lederne. Han kritiserer dem videre for udialektiske politiske vurderinger og hevder at dette er feil som har eksistert svært lenge i APA. Til slutt sier han litt om den økonomiske politikken i Kina. Mellomtitelene står for redaksjonens regning.

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

Hvorfor kom bruddet mellom Kina og Albania? Hva er det de er uenige om? Hvilken nytte kan folk i Norge ha av å ta stilling til den nye splittelsen i den kommunistiske verdensbevegelsen? Disse spørsmåla skal jeg ta opp i kveld, og jeg skal prøve å svare på dem på en sånn måte at det gir mening også for dem som ikke er innvidde i denne debatten.

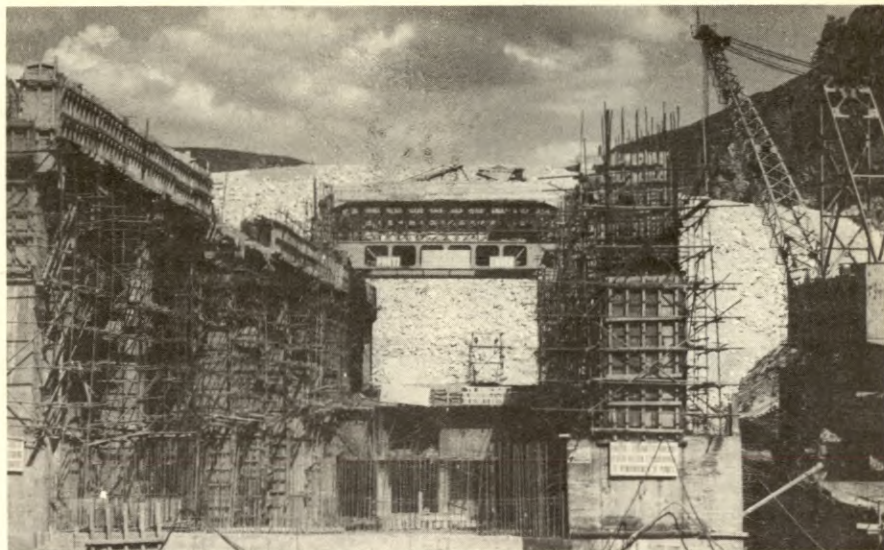
OMFATTENDE KINESISK HJELP

Alliansen mellom Kina og Albania oppsto på den tida da Krustsjov og hans byråkraiter for lengst hadde gjort Sovjet til et kapitalistisk land. For å sikre makta til det nye borgerskapet og sikre Sovjets kontroll over kommunistpartiene i verden, var det nødvendig for Krustsjov å bryte med Kina. Han så med rette Kina, KKP og Mao Tsetung som hovedhindringa for sine planer. Kina og Mao hadde i lang tid vært klar over den revisjonistiske utviklinga i Sovjet, og de var i stand til å avsløre denne utviklinga fullstendig. Derfor måtte Krustsjov prøve å isolere Kina. I denne kampen fikk Kina støtte fra en del partier. Et av de partiene som støtta Kina mest aktivt, var Arbeidets Parti i Albania. Derfor retta Sovjet og Krustsjov rasende angrep på Albania også. I et forsøk på å sulte ut Albania gjennomførte Sovjet en økonomisk blokadé av landet og kutta ut all hjelp. Da trådte Kina inn og gjorde ferdig de prosjektene som Sovjet hadde forlatt og bygde et stort antall nye. I den tida Albania har mottatt hjelp fra Kina, dvs. fra 1954, har de fått utstyr, maskiner, våpen osv. for mer enn 30 milliarder norske kroner. Dette svarer til en subsidiering fra Kinas side av hver eneste innbygger i Albania

med om lag 14 000 kroner. Denne hjelpa har vært svært dyr for Kina som sjøl er et fattig land. I mange tilfeller har Kina gitt Albania moderne utstyr som ennå ikke var tatt i bruk i Kina. Kinā fortsatte også hjelpa etter at de albanske lederne hadde begynt å angripe Kina offentlig. I sommer så Kina seg nødt til å stoppe all økonomisk hjelp til Albania, fordi Albania etter deres mening hadde skapt umulige samarbeidsforhold mellom de to landa og lagt så store hindringer i veien for de kinesiske teknikernes arbeid at de ikke kunne fortsette.

De albanske lederne forsøker nå å få verden til å tru at Kinas handling er akkurat det samme som Sovjet gjorde i begynnelsen av 60-åra. Jeg ser denne propagandaen fra de albanske lederne som hykleri og spill for galleriet. Albania har sjøl provosert fram en slik situasjon for å begrunne, ikke minst for sin egen befolkning, at de går til politisk angrep på Kina. Hvis vi skulle ta de albanske ledernes høyrøstede «teorier» alvorlig, skulle de sjøl ha brutt de økonomiske forbindelsene med Kina for lenge sia. Hvorfor det? Jo, fordi de nå hevder at Kina blei et kapitalistisk, imperialistisk land i 1972, i samband med Nixons besøk i Kina. I det siste har de også sagt at Kina er blitt ei «imperialistisk supermakt». I den albanske grunnloven er det høytidelig blitt erklært at det er forbudt å «ta opp lån fra borgerlige og revisjonistiske monopoler og stater». Dersom en skal tru de albanske lederne, så har Albania i mange år tatt imot betydelige lån og en mengde hjelp fra det såkalte «borgerlige og kapitalistiske» Kina, og de kritiserer til og med den såkalte «supermakta» Kina for at de ikke fortsetter med å gi lån og støtte. Dette må jo være et aldeles gru-

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

Ingen som har vært i Albania kan benekte at den kinesiske hjelpa har vært svært omfattende. På tross av at Albania med kinesisk hjelp har blitt sjølforsynt med kraft, krevde albanske ledere at Kina skulle bygge nok et kraftverk. Hva er motivene bak sånne krav?

somt lovbrudd fra den «prinsippfaste» lederklikken til Enver Hoxha.

KINAS EKSEMPEL TRUET APA

Alle som har besøkt Albania, kan bekrefte at det finnes knapt en fabrikk som ikke er utstyrt og delvis bygd opp med kinesisk hjelp. Hele ryggraden i albansk økonomi har fått betydelig støtte fra Kina. På dette grunnlaget har den albanske levestandarden blitt mye høyere enn i Kina. På tross av det forlangte de albanske lederne at Kina skulle fortsette sin hjelp på samme nivå. Et eksempel: Ved kinesisk hjelp er Albania blitt sjølforsynt med elektrisk kraft, og de kan til og med eksportere en del kraft til Jugoslavia. Likevel forlangte de at Kina skal bygge enda

et kjempestort kraftverk. Hva er hensikten med å stille sånne krav? Er det for at de skal eksportere enda mer kraft til Jugoslavia? La meg nevne et eksempel på sabotasje: Albania krevde at Kina øyeblikkelig skulle løse en del tekniske problemer som Kina ikke hadde den nødvendige ekspertisen til å løse. Kineserne sa at det var nødvendig å gjøre flere eksperimenter. Men albanerne sa at dette bare var et forsøk fra Kina på å sabotere Albanias økonomi. På tross av advarsler fra de kinesiske teknikerne gikk albanerne i gang med det vanskelige arbeidet, med det resultatet at en svær masovn blei sprengt i lufta. Deretter ga de kineserne skylda for uhellet og krevde at Kina skulle erstatte tapet. Går det an å fortsette et økonomisk samarbeid på et sånt grunnlag? Jeg kan ikke skjønne at Kina hadde

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

En av grunnene til at albanerne alt for lang tid siden bestemte seg for å bryte med Kina, er at Mao og hans lære betydde en konstant trusel mot den revisjonistiske utviklinga til de albanske lederne.

noe valg. De var nødt til å avbryte den økonomiske hjelpa.

Det er flere år sia de albanske lederne bestemte seg for å lage et brudd med Kina. Det skjedde mens Mao ennå var i live. Det ser ut til at de albanske lederne trengte et brudd med Kina av to grunner: innenrikspolitisk og utenrikspolitisk. Innad i det albanske partiet var Maos teorianer en trusel mot den framvoksende revisjonismen. Når Mao gikk inn for streikerett og fri meningsytring under sosialismen, var det en trusel mot de byråkratiske elementene innafor APA. For å gardere seg mot krav om liknende rettigheter i Albania, måtte de på en eller annen måte svekke og ødelegge Maos prestisje i det albanske samfunnet. Utenrikspolitisk kan det finnes flere årsaker. Den mest synlige årsaken er at Albania ville gjøre seg til sentrum i den marxist-leninistiske verdensbevegelsen med det albanske partiet som «moderparti». I kampen for å

oppnå dette så Hoxha & co Kina som sin farligste rival, særlig fordi Kina er prinsipielt motstander av den revisjonistiske teorien om «moderparti» og «datterparti».

Det kan også ligge andre utenrikspolitiske årsaker bak de albanske ledernes ønske om å bryte med Kina. Det kan finnes pro-sovjetiske krefter i det albanske partiet som arbeider på lang sikt med å skape en tilnærming mellom Sovjet og Albania. I det siste har i hvert fall Albania gått over til å gi en eller annen form for støtte til ulike former for sovjetisk aggresjon, enten det gjelder angrepet på Kampuchea eller angrepet på Zaire. Innholdet i den albanske kritikken av Kina er også svært lik Sovjets. For pro-sovjetiske krefter i det albanske partiet var det nødvendig først å skape en splittelse med Kina.

KKP I SPISSEN FOR DEN STORE POLEMIKKEN

For å høyne sin egen prestisje, har de albanske lederne lansert påstanden om at det var de sjøl og ikke KKP som sto i spissen for oppgjøret med Krustsjov-revisjonismen. Slike påstander går det kanskje an å markedsføre i Albania så lenge de kan forby folk å lese bind fem av Maos verker eller låse ned gamle og pinlige artikler av Enver Hoxha. Men for enhver som kan sette seg inn i hele den store polemikken mot Krustsjov, er det ingen tvil om at det var Mao Tsetung og KKP som sto i spissen og ytte de mest verdifulle bidraga. De kritiserte Krustsjov allsidig og gjennomtrengende, mens albanerne aldri ga noen helhetsanalyse av revisjonismen. Alt i november 1956 sa Mao at han mente at Sovjet ikke bare

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

hadde forkasta Stalin, men også Lenin. På det tidspunktet holdt Enver Hoxha taler der han roste den 20. partikongressen til Krustsjov opp i skyene. Jeg vil ikke nekte for at det albanske partiet også har gitt bidrag til kampen mot Krustsjov-revisjonismen, men i sannhetens navn var det Mao og KKP som gikk i spissen og ingen andre.

De albanske lederne har gått til storangrep på Maos tese om tredeling av verden, den såkalte tre verdener-teorien.

Jeg hører at «KUL» har lagt opp en taktikk der de påstår albanerne ikke angriper Mao. De har bare hevdet at Mao ledet borgerskapets diktatur i Kina fra 1972—1976. Ellers kan jeg bare opplyse «KUL» om at 5. bind av Maos verker nå blir beslaglagt på den albanske grensa, akkurat som «KUL»-materiale ble beslaglagt for noen år siden.

HVA MENER «KUL» OM MAO?

De tar avstand fra kulturrevolusjonen. De sier at KKP aldri tilegna seg lærdommene fra Oktoberrevolusjonen i Sovjet. Og så videre. Noen folk, sånn som «KUL», har forsøkt å ri to hester. De har sagt at det er de som virkelig forsvarte Maos linje og samtidig har de støttet Albania. Etter at Mao døde, hadde vi en polemikk her i Studentersamfundet der jeg påsto at «KUL» aldri hadde vært tilhengere av Mao Tsetungs tenkning. Da spratt det opp flere «KUL»-ere og skjelte meg ut fordi jeg kunne si noe sånt. Det var «KUL» som holdt Maos fane høyt, mens AKP og Hua Kuo-feng snudde ryggen til Mao.

Nå kommer albanerne og sier at Mao ledet borgerskapets diktatur i flere år, at

han var prinsippløs og ville gjøre Kina til imperialistisk supermakt.

Det er fortsatt uklart hva «KUL» mener om disse påstandene fra de albanske lederne. Men nå er vi jo så heldige å ha Wyller her, og da vil jeg be han om å svare på følgende: Er du enig i disse angrepene på Mao Tsetung? Leda har borgerskapets diktatur i Kina fra 1972, og hvis han gjorde det, hvorfor kunne da «KUL» i 1976 kalle han for «vår tids største marxist-leninist»? Hvis du ikke har gjort kuvending i vurderinga av Mao Tsetung, vil du da ta avstand fra de albanske ledernes anklager mot han? Hvor står «KUL» i dette spørsmålet — er det mulig å få et klart svar?

Nok om det.

APAs ANGREP PRINSIPPLØST

Hva er innholdet i det albanske angrepet på Maos teori om tre verdener?

Som kjent går Maos teori ut på at det finnes to imperialistiske supermakter som er hovedfiendene til verdens folk. Den farligste av dem er Sovjet, men begge to er farlige. Mot dem står i første rekke den tredje verden. I en mellomstilling står mindre og mellomstore imperialistiske land som Tyskland, Frankrike og Norge. De driver utbytting av den tredje verden, men er samtidig trua av supermaktene. Derfor er det mulig for den tredje verden å vinne dem i større eller mindre grad for fronten mot supermaktene.

De albanske lederne tar avstand fra denne teorien, og de er i likhet med Bresnev særlig sinte på tesen om at Sovjet er farligst. Akkurat som Krustsjov i sin tid hånte Kina for å støtte «konger og prinser», fordømmer de albanske lederne Ki-

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

En gang i tiden var ikke de albanske lederne heller så opptatt av titlene til statsledere i land i 3. verden, men så, i likhet med kineserne, på om de kjempet en rettferdig kamp eller ikke. Her ser vi Hoxha omfavner prins Sihanouk.

nas støtte til «fyrster, konger, generaler osv.» I innholdet er det ikke noe nytt i albanernes kritikk av «tre verdener-teorien». Det er en repetisjon av Krustsjovs og seinere Bresjnevs kritikk av Kinas støtte til den ny-demokratiske revolusjonen.

Albanernes kritikk er tilsynelatende veldig radikal. Men innholdet er reaksjonært. I en bestemt situasjon kan det være ytterst reaksjonært å ikke støtte en prins eller en keiser. Trur dere meg ikke? La oss si at året er 1936 og den tidligere «sosialisten» Mussolini og hans fascistiske Italia gikk til angrep på keiser Haile Selassies Etiopia. Ville dere støtta keiseren eller den forhenværende sosialisten? Alle motstandere av imperialismen, alle revolusjonære ville sjølsagt støtta keise-

ren. Ikke fordi han var keiser, men fordi hans krig var en rettferdig forsvarskrig. La oss tenke oss at noen åndsfrrender av de albanske lederne i 1936 hadde skjelt ut Stalin og Mao Tsetung fordi de støttet en slik reaksjonær statsleder som keiseren av Etiopia. Ville ikke Mussolini tjent på det?

På samme måte er det i dag. Ved å ramse opp titler på konger og prinser prøver de albanske lederne å avlede oppmerksomheten fra det som er kjerne-spørsmålet: Hvem er aggressiv og hvem er offer for aggresjon? Dermed fungerer de som støttespillere for Sovjets aggresjon. Har albanerne glemt at de også i sin tid støtta prinser? Gjorde de ikke det? Jo, de støtta prins Sihanouk i Kampuchea og prins Souvannavong i Laos. Den gangen

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

skjønnte de at hovedsaka ikke var om Si-hanouk var prins og føydalist, men at han støtta kampen mot USA-imperialismen. Kina holder fortsatt fast på dette prinsippet, mens Albania utroper dette prinsippet til høyforræderi.

På samme måte raser de albanske lederne over at Kina fører forhandlinger med reaksjonære statsledere. Kina inviterte folkemorderen Nixon for å løse problemer på statsplanet mellom Kina og USA. Dette angriper de albanske lederne. Å forhandle med Nixon er å alliere seg med en folkemorder, sier de. Skal vi ta dem på ordet?

La oss for moro skyld gjøre det:

De fleste av dere husker sikkert en oberst ved navn Papadopolos. Han var sjef for den greske militærjuntaen, en skikkelig terrorist med livet til mange kommunister og revolusjonære på samvittigheten. I 1971, samme år som de albanske lederne skjelte ut Kina for å invitere Nixon, førte de sjøl forhandlinger med den greske oberstjuntaen for å løse noen problemer som eksisterte mellom de to landa. Enver Hoxha erklærte etterpå at opprettelsen av diplomatiske forbindelser mellom Albania og Hellas «er en viktig begivenhet, som bringer en abnorm situasjon til opphør og som tjener til å styrke fred og sikkerhet på Balkan».

Altså: Albania kan godt forhandle med «rabiante anti-kommunister» og «folke-mordere» for å løse problemer, men for Kina er det forbudt å gjøre noe liknende. Jeg er enig i at Albania bedra de diplomatiske forbindelsene med Hellas i 1971, men etter det de albanske lederne sier nå, så må jo det ha vært det reineste forræderi. Albania har diplomatiske forbindelser med fascistjuntaen i Argentina, mens de skjeller ut Kina for å ha diplomatiske for-

bindelser med fascistjuntaen i Chile. Her er det bare to mulige forklaringer: Enten mener de albanske lederne at det er riktig at Albania har forbindelser med fascistjuntaer, men når Kina gjør det, er det «reaksjonært», eller så mener de at fascistjuntaen i Argentina er bedre enn fascistjuntaen i Chile. Uansett hvilken forklaring en velger, blir det i alle fall riv ruskende gærnt.

HVEM FORRÅDER FRIGJØRINGSKAMPEN?

Albanias ledere beskylder Kina for å «forråde frigjøringskampen». Hvem er det som forråder frigjøringskampen?

For tida prøver Vietnam å legge under seg Kampuchea slik de alt har lagt Laos under seg. Kampuchea fører en kamp på liv og død for å overleve som nasjon mot ei militærmakt som er mange ganger sterkere enn seg. Støtter Albania Kampuchebas forsvarskamp? Nei. De har offentlig erklært at Kampuchea er den skyldige og at de støtter Vietnm. Vietnams statsminister Pham Van Dong har reist rundt i Sørøst-Asia og erklært at Vietnam skal slutte å støtte geriljaen i Thailand, Burma, Filippinene osv. Kritiserer de albanske lederne dette? Ikke med ett ord.

I Eritrea pågår det en blodig kamp mot Mengistus terrorregime og mot Sovjet og Cuba. I Norge har jo «KUL» forsøkt å framstille seg som de eneste sanne vennene til den eritreiske frigjøringskampen. Da må det være pinlig for dem å se at redaktøren for New Albania tar avstand fra den eritreiske frigjøringskampen og sier at den er reaksjonær. Jeg vil spørre Wyller: Kommer «KUL» nå til å slutte med å støtte Eritrea eller vil dere fordømme det albanske standpunktet?

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

Kampucheanske soldater forsvaret seg mot vietnamesisk aggresjon. Albanske ledere støtter åpent Vietnam og viser klart at det er sosialimperialismen som kan høste frukter av deres internasjonale polemikk.

Det er forresten litt interessant å se på Albanias begrunnelse for at frigjøringskampen i Eritrea er «reaksjonær». De sier at den får støtte fra «reaksjonære arabiske regimer» som Saudi-Arabia og dermed fra USA. Logikken i dette er klar som blekk. Men hva skal en da si om den palestinske frigjøringskampen? Det er ingen tvil om at den har fått både økonomisk og politisk støtte også fra pro-amerikanske arabiske regimer. Etter de albanske lederes logikk må da også den palestinske frigjøringskampen være «reaksjonær».

HVEM ER REVISJONISTER I INNENRIKSPOLITIKKEN?

En påstand som jeg ofte møter, særlig fra borgerlige pressefolk, men også fra

andre, er følgende: «Ja, albanerne de fortsetter jo en innenrikspolitikk som er i tråd med Mao Tsetungs linje, mens kineserne er blitt pragmatiske.» Dette bygger på to store misforståelser: I virkeligheten er det sånn at albanerne verken anerkjenner eller praktiserer Maos linje, og at de nye lederne i Kina anvender Maos linje på de nåværende forholda i Kina.

Jeg har vist til at de albanske lederne fordømmer Maos utenrikspolitikk. Men de fordømmer også Maos innenrikspolitikk. Jeg skal nevne to områder: Mao sier at borgerskapet fortsetter å eksistere under sosialismen og at det derfor vil være en svært langvarig klassekamp før sosialismens seier er endelig sikra. De albanske lederne avviser dette. De holder fast på Stalins tese fra 1936 om at borgerskapet har opphørt under sosialismen.

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

Over ser vi den monolittiske enheten i APAs politbyrå 1971. Under den monolittiske enheten fra 1976. Utenfor denne enheten befinner seg (bakerste rekke fra venstre) Pirro Dodbiba, landbruksminister — utrensket april 1976. Koco Theodhosi, industri- og gruveminister — utrensket høsten 1975. Petrit Dume, generalstabsjef — utrensket høsten 1974. (Forreste rekke fra venstre) Beqir Balluku, viseformann for ministerrådet og forsvarsminister — utrensket høsten 1974. Abdyl Kellezi, viseformann for ministerrådet og president for statsplankommisjonen og formann i det albansk-kinesiske vennskapsforbund — utrensket høsten 1975. (Illustrasjon Kommunistisk Tidsskrift)

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

Den klassekampen som likevel oppstår, forklarer de bare som et resultat av ytre press. På denne måten tviholder de på en feil hos Stalin som Mao har korrigert og nedlegger årvåkenheten mot det borgerskapet som faktisk eksisterer. Akkurat som i Sovjet under Stalin fører en slik feil til at massene ikke er mobilisert til å føre klassekamp og at borgerskapet kan styrke posisjonene sine innafor parti og stat.

For det andre tar de albanske lederne fullstendig avstand fra Maos linje for det sosialistiske demokratiet. Mens Mao gikk inn for streikerett under sosialismen og politikken med å la «hundre blomster blomstre og hundre tankeretninger strides», så tar de albanske lederne nå skarpt avstand fra dette. Dette henger sammen med teoriene deres om at «det finnes bare ei linje — den marxist-leninistiske linja». Alt annet enn det som er opplest og vedtatt, blir forklart som et resultat av utenlandske agenter, og derfor blir det behandla etter straffelovens paragraf om forræderi mens det kanskje egentlig burde vært behandla gjennom diskusjon og meningskamp.

Mao betrakta Stalin som en stor revolusjonær med 70% bra og 30% dårlig. Han har oppsummert en del av de negative lærdommene fra Stalin-tida, og på grunnlag av det legger han stor vekt på å løse motsigelser i folket på en demokratisk måte, og han innskjerper at det ikke er tillatt å bruke dødsstraff mot folk som bare er politiske motstandere og ikke har gjort andre forbrytelser enn det. Som han sa så har det nemlig vist seg at dersom en skulle komme til å kappe hue av feil person, så lar det seg ikke gjøre å få det til å gro fast igjen.

De albanske lederne betrakter denne linja til Mao som den mest hårreisende

revisjonisme. Hos dem er det bare ei linje, sier de, partiet er monolittisk, uten en sprekk eller feil. Kamp mellom to linjer eksisterer ikke. Sier de.

Hvis vi ser nøye etter, så ser vi at det monolittiske politbyrået i APA fra 1971 fram til 1976 mista fem av sine 17 medlemmer gjennom indre partikamper, og at flertallet av de fem er henretta. Dessuten blei flertallet av den sentralkomiteen som blei valgt i 1971, skifta ut på kongressen i 1976. For meg ser dette ut som en monolitt som lider av frostsprenging og indre rystelser, et nokså skrøpelig og valkevorent byggverk.

Siden tida er begrensa, skal jeg ikke gå inn på alle de ideologiske motsigelsene mellom de albanske lederne og Kina. Men jeg synes folk har krav på et svar på følgende spørsmål: Hvordan kunne Albania gå over til revisjonismen så fort? Hvordan kunne et parti som APA gå over til å bli et talerør for Bresjnevs angrep på Folkerepublikken Kina?

Det går ikke an å gi noe fullstendig svar ennå, men det går an å antyde noe.

Sjøl om de albanske lederne i dag trækker APAs navn ned i søla, mener jeg fortsatt at Albania og det albanske partiet har gitt mange bidrag til verdensrevolusjonen, som vi fortsatt må lære av. Albania har bygd sosialismen i mange år mot sterke fiender. Det albanske partiet har slåss mot revisjonismen, sjøl om de aldri ga et så epokegjørende bidrag til denne kampen som KKP og Mao Tsetung. På et tidspunkt da «firerbanden» sa at Beethoven var en borgerlig kontrarevolusjonær, markerte albanerne 200-årsjubileumet hans. Det mener jeg var bra. Personlig har jeg hatt mange venner i Albania, og jeg er blitt glad i det albanske folket. Derfor er jeg spesielt bedrøvet over den revi-

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

sjonistiske utviklinga der. Men det nytter lite å være sentimental.

APAs MANGLER I DIALEKTIKK

Det er nødvendig å trekke nøkterne lærdommer av det albanske partiets feil, slik at kanskje andre partier kan unngå noe liknende i framtida.

Den mest grunnleggende feilen er ideologisk: Det albanske partiet har aldri virkelig forstått dialektikken, loven om at det er motsigelser i alle ting. Sjøl da partiet var på sitt beste, forsto de ikke dette. Derfor var partiet, medlemmene og det albanske folket dårlig rusta til å analysere kompliserte ting. Det førte til overfladiskhet, dogmatisme og subjektivism. Det er typisk at de snakker som om verden ikke har utvikla seg på 30 år eller når de sier at det er bare ei linje i partiet.

Fra denne feilen følger det en rekke andre: På sitt beste forsøkte albanerne å kopiere en del ting fra den kinesiske kultur-revolusjonen, slik som veggaviser. Men de vågde aldri å utløse noen virkelig brei massebevegelse. Derfor har mye byråkratism og borgerlig slagg fått forskanse seg i partiet. I dag finnes det praktisk talt ikke veggaviser, og massedebatten er blitt formelle klappemøter.

Partidemokratiet blei kvalt gjennom kravet om bare ei linje og monopolittisk enhet. Det fantes tendenser til en mer åpen diskusjon i 1972—73, men i 74 var det slutt. Da jeg var på APAs 7. kongress i 1976, kunne jeg bare slå fast at dette ikke var noen kongress. Det fantes ikke debatt. Ingen innlegg reiste et eneste forslag eller kom med noen form for kritikk. Det hele var et velregissert skuespill der alle innlegg var skrevet ferdig flere uker på forhånd og der alle vedtaka var trykt på

flere utenlandske språk før kongressen åpna.

Lenin sier et sted at hver endring av klassekampens utvikling, til og med ganske små svingninger, fører til revisjonisme. Det albanske partiet er et godt eksempel på det. På tross av at USA har vært i nedgang som supermakt i mange år og Sovjet rykker fram, så nekter de å innse det. De stiller de samme parolene som de stilte ved begynnelsen av 60-tallet, og da må det bli revisjonisme. De gjør vold mot det Lenin kalte marxismens levende sjel, nemlig den konkrete analysen av den konkrete situasjonen.

Den marxistiske skoleringa i det albanske partiet har forfalt. I Kina er det massekampanjer for studier av hovedverkene til Marx, Engels, Lenin og Stalin. I Albania finnes det ingenting som kan sammenliknes med dette. Ei gruppe som var i Albania i sommer, undersøkte hva som blir studert overalt hvor de var. De klarte ikke å finne noen som hadde studert noen klassiske marxistiske verker i det siste, ikke engang blant universitetsstudenter med politiske studier som hovedfag. Det eneste de hadde lest av klassikerne var utvalgte sitater som lærerne og professorene hadde plukka ut for dem. Når studiene faller sammen på denne måten, blir det lettere for partiledelsen å legge opp en politikk i strid med marxismen-leninismen.

HVOR GÅR KINA?

Det er mange som stiller seg spørsmål om Kinas innenrikspolitikk. Det blir ikke tid til å gå inn på den i sin fulle bredde her. Vi må huske på at den albanske polemikken mot Kina i all hovedsak retter seg mot Kinas utenrikspolitikk og Maos ana-

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

For at Kina skal utvikle sin økonomi må bl.a. jordbruket mekaniseres.

lyse av verden. Det er derfor den vi må konsentere oss om.

Jeg vil likevel si noen få ord om Kinas økonomiske politikk. Som kjent har Kina bestemt seg for å modernisere industri, landbruk, forskning og forsvar. Mange tror at når Kina nå legger vekt på produksjonen, så er det strake veien til kapitalismen. Men det er en total misforståelse. En sosialisme som ikke legger vekt på produksjonen, er dødsdømt. Lenin sa at «kommunisme er elektrifisering pluss sovjetmakt». Kinas mål er det klasseløse samfunnet. For å nå dit, må det finnes et overskudd av et stort antall produkter slik at folk kan yte etter evne og få etter behov. Dette overskuddet finnes ikke i Kina i dag. Kina er tvert om ganske tilbakeleggende på mange områder.

For at Kina skal ha sjanse til å legge det økonomiske grunnlaget for kommunismen, må de øke produksjonen, og det ganske kraftig.

Jeg kan nevne et eksempel på de problemene som eksisterer, nemlig det tekniske universitetet i Peking, Tsinghua. Der har det ikke blitt utdanna tekniske kadre siden 1968, og de første som blir ferdigutdanna etter oppgjøret med «firerbanden», er ferdige i 1980. I 12 år har altså Kina vært uten tilførsel av topteknikere. Tidligere uteksaminerte Tsinghua 1700 i året. Det betyr at bortimot 20 000 toppspesialister er gått tapt, i et land som har akutt mangel på slike eksperter. Er det noen som innbiller seg at *det* var Maos linje?

Eller stålindustrien. På grunn av sabotasjen fra «firerbanden» har stålindustrien stagnert, og den årlige produksjonen ligget på omtrent det samme i 10 år. Dette har skjedd i ei førkrigstid. Det har skjedd mens supermaktene har økt sin stålproduksjon kraftig. Var dette Maos linje? Mao sa at revolusjonen skal utvikle produktivkreftene. Men når det ikke skjer, er det ikke da på tide å korrigere linja?

I jordbruket mangler Kina fortsatt mange maskiner. Mekaniseringa er kommet kort. På landsbygda ser du folk som drar seg skakke på drakjerrer. 25 mann med drakjerrer gjør den jobben på en dag som en mann og en lastebil ville gjort på en time eller to. Det er klart at her trengs det modernisering.

Jeg har fått spørsmål om bonussystemet i Kina. Er ikke det en kapitalistisk måte å øke produksjonen på? Ikke nødvendigvis. Sosialismen er et ufullkommen samfunn. Det er ikke tilstrekkelig produksjon til at alle kan få etter behov. Hvilken målestokk skal en da bruke for å fordele produktene? Det finnes bare en hovedmetode, nemlig å fordele etter arbeid. Lønn etter arbeid er et

POLEMIKKEN ALBANIA—KINA

prinsipp som Marx gikk inn for under sosialismen, sjøl om han visste at dette inneholdt ulikheter. Et bonussystem er bare en måte å lønne etter arbeid på. Det kan overdrives, slik det blei gjort under Stakhanov-bevegelsen i Sovjet på 30-tallet, slik at ulikhetene i lønnskaper nye klaseskiller. Men det bonussystemet jeg har sett og hørt om i Kina, er ikke et slikt system, blant annet fordi bonusstillegget utgjør en forholdsvis beskjeden del av lønna (om lag 10—15%).

Hva med å lære av utlandet? «Firerbanden» la ned forbud mot å lese utenlandske fagtidsskrifter, lytte til utenlandsk musikk og importere utenlandsk teknologi. Var det Maos linje? Nei, Mao mente at Kina måtte lære av de framskredne erfaringene til alle nasjoner og

forene utenlandske erfaringer med kinesiske erfaringer. Også på dette området forvrengte «firerbanden» Maos linje og hindra den i å bli satt ut i livet.

Nå som «firerbanden» er borte fra den politiske arena, kan folket i Kina utvikle landet til et moderne sosialistisk land. Om de hadde fått fortsette å praktisere sin linje, ville det blitt en katastrofe for Kinas økonomi, og landet ville blitt et lett bytte for den sovjetiske sosialimperialismen.

Derfor bør alle virkelige sosialister, alle progressive og anti-imperialister hilse den nye given i Kina med glede. Så får heller de som hater sosialismen og ønsker folkets Kina til helvete, skrike og bråke så mye de vil.

TEMA:

Nettpublisering ved Forvaltningsorgan for AKPs partihistorie (www.akp.no/mi-historie/) 2011

LITTERATUR

FRA REDAKSJONEN:

BØHLER OG YTRINGSFRIHETEN

Med utgangspunkt i et par Dagblad-artikler i sommer skrevet av Jan Bøhler har det i høst rast en diskusjon om den såkalte AKP-litteraturen. Hva var utgangspunktet for Bøhlers angrep på AKP(m-l) og forfattere som sympatiserer med partiet?

Ifølge Bøhlers historiesyn har borgerskapets revolusjon og innføringen av kapitalismen fridd forfattere fra føydale lenker og gjort det mulig for han/henne å livnære seg hvis vedkommende er dyktig nok til å slå igjennom i konkurransen på det frie markedet. De demokratiske rettighetene som fulgte i kjølvannet av borgerskapets revolusjon, sikrer forfatterne nok pusterom til å få fram det de vil med litteraturen sin.

Visst setter kapitalen i kraft av sin kontroll over forlag etc. visse grenser for friheten, men viss du ikke er «dogmatisk marxist», har du intet å frykte, hør bare på Bøhler:

«Dogmatiske marxister vil sikkert steile på dette punktet, og fyre løs med at myten om sjølstendighet bare er en borgerlig illusjon i et klassesamfunn — derfor må forfatteren knytte seg til Partiet. Ikke desto mindre har prinsippet om en fri, sjølstendig kunst stått så sterkt siden borgerskapets maktovertakelse i forrige århundre at det gjennom kapitalistiske forlag og massemedia spres en god del litteratur som slett ikke tjener kapitalens helse. Det er et historisk progressivt prinsipp som riktignok langt ifra kan realiseres fullt ut i dette samfunnet på grunn av kapitalens kontroll med forlag, distribusjon og publisering. Men prinsippet er allment anerkjent, og det er gode muligheter for å samle støtte i opinionen når politisk sensur kan avsløres.»

(Dagbladet 5/7-78)

BØHLER OG YTRINGSFRIHETEN

Når han på denne måten har beroliget leseren med at det ikke er borgerskapet som vil begrense ytringsfriheten, får vi høre Bøhlers oppfatning av hva som truer den «frie» litteraturen.

Jo, det er partibyråkratene i Stalins Sovjet og i AKP(m-l)s sentralkomite som krever «forherligelse av sin egen innsats som folkets fortropp». Det er ikke småtter. Dette er ikke å tolke Bøhler tendensiøst. Han gir inntrykk av å være vitenskapelig og setter sine analyser inn i en historisk sammenheng. Sann som han skriver, er det ikke imperialismen, supermaktene og borgerskapet som er hovedmotstandere for folk som vil forsvare demokratiske rettigheter. Joda, Bresjnev og Dorenfeldt får sine pass påskrevet i en bisetning av Bøhler, men hvem fortjener kronikker og utallige spaltekilometer i borgerlige aviser. Det er «stalinistene», det. Så får de ombestemme seg alle som har vært naive nok til å frykte «Norsk Front» med sine dynamittgubber og deres høye beskyttere i borgerskapets voldsapparat, påtalemyndighetene som krever bøker sensurert, legemiddelfirmaer som krever boktitler endret og politiforbund som griper inn mot behandling av progressive bøker i skolen. Eller Bresjnev som krever at norske myndigheter stopper anti-sovjetismen i massemedia, eventuelt NATO-generaler som vil ha Klassekampens redaktør fengslet for å offentliggjøre «hemmelige» doku-

menter. Og de som har sett Forlaget Oktober og Klassekampen som en *utvidelse* av ytringsfriheten her i landet, ofte det eneste pusterom for streikende, politiske flyktninger, intellektuelle som er avvist i borgerskapet og revisjonistenes publikasjoner, er egentlig naive folk som ikke har skjont at de bare er lurt av den «maktsyke og selvforherligende sentralkomiteen i AKP(m-l). Han er sjølsagt ikke den første til å rette hovedskytset mot kommunister og revolusjonære.

Han er imidlertid den første til å insinuere at forfattere som sympatiserer med AKP(m-l) ikke skriver ut fra sin overbevisning, men mer eller mindre frivillig følger pålegg fra partiledelsen i AKP(m-l), for dermed å være sikret utgivelsesmuligheter og inntekter.

Vi skal ikke gå inn på dette her. Flere forfattere har svart på dette i Dagbladet, Klassekampen og andre steder. Vi skal derimot ta for oss spørsmålet om ytringsfriheten. Diskusjonen som Bøhler har lansert eksisterer ikke i noe historisk vakuum. Det skjer på et historisk tidspunkt da de politiske forholdene er mer skjerpa enn på mange år. Vi sier ikke dette fordi personen Bøhler er spesielt interessant, men fordi han har gitt sitt spesielle bidrag til en anti-kommunistisk kampanje. Bøhlers utgangspunkt ifølge han sjøl er at han er opptatt av forfatternes uavhengighet. En rekke angrep på ytringsfrihe-

BØHLER OG YTRINGSFRIHETEN

ten den siste tida burde på det grunnlaget ha fått han til å steile og skrive kronikker i Dagbladet om ytringsfrihetens dårlige vilkår i Norge. Isteden velger Bøhler å rette skytset mot den mer eller mindre åpne sensuren som ifølge han pålegges AKP-forfatterne.

Det Bøhler og hans meningsfeller etterlyser, er en «fri» litteratur, alle som har den minste kjennskap til hvordan vårt klassesamfunn fungerer vet at en slik litteratur ikke eksisterer. Vel er det slik at borgerligedemokratiske rettigheter til en viss grad garanterer ytringsfrihet, men trår du makthaverne for hardt på tærne kommer sensursaksa fram slik vi så det i høyesterettsdommen mot Jernkorset. Resultatet blir økt selv-sensur blant forfatterne og tilsvarende redsel og «forsiktighet» blant forleggerne, slik vi allerede ser klare tendenser til. I denne situasjonen trenger vi ingen avledningsmanøver som retter oppmerksomheten bort fra dem som egentlig truer ytringsfriheten. Vi trenger heller ikke noe kunstig skille på tvers av partipolitiske skillelinjer og vi trenger slett ingen anti-kommunistisk kampanje som prøver å trekke opp en demarkasjonslinje mellom kommunistene og alle andre forfattere. Vi trenger tvertimot en enhetsfront der alle revolusjonære, progressive og demokrater på tross av store meningsskilnader kan stå sammen og forsvare alle angrep på de demokratiske rettigheter. Det er nødvendig at en slik enhetsfront avviser

anti-kommunismen i utgangspunktet. Når det er gjort, kan vi starte en diskusjon om hva vi vil med litteraturen.

Diskusjon om form og innhold, valg av tradisjon osv. er svært viktig for alle som har bestemt seg for å sette sin kunst i arbeiderklassens tjeneste. I videste forstand betyr dette å utvikle kultur som er et redskap i arbeiderklassens kamp for den sosialistiske revolusjon. I denne diskusjonen finnes det få ferdige svar. Når vi skal utvikle linjer, skjer det gjennom kamp mellom ulike standpunkter og gjennom eksperimentering. Når vi tar opp disse spørsmålene i Røde Fane er dette først og fremst uttrykk for at vi ønsker å få fortgang i debatten. Vi ønsker å diskutere prinsipielle spørsmål omkring form og innhold, om partilitteratur osv. Dette er et så sammensatt og mangfoldig spørsmål så det vil nødvendigvis bare bli en spe begynnelse for vår del. Vi ønsker å trekke mange utøvere og brukere av kultur med i denne diskusjonen. Vi mener at arbeiderklassen trenger en hel hær av kulturarbeidere som kan beskrive deres virkelighet, kamp og framtidssvisjoner. Som kan underholde og oppmuntre, få fantasien i sving, skolere og gi impulser.

Vi starter denne diskusjonen fordi vi veit at den ikke kommer til å bli ført i borgerlige og revisjonistiske publikasjoner. Vi vet at vi har mange motstandere. De står klar til å stemple alle forsøk på å skape en revolu-

BØHLER OG YTRINGSFRIHETEN

sjonær kultur som dogmatisk, sektetisk etc. Bøhlers såkalte seks kriterier som AKP-forfatterne skal være forpliktet til å følge i sin litterære virksomhet fører seg inn i rekken av sånne beskyldninger.

Vi synes Dag Solstad har karakterisert disse påstandene bedre enn noen andre i sin artikkelsamling: «Tilbake til Pelle Erobreren»:

«Hvor sjølmotsigende er det ikke å beskyldte oss som slåss for at folket skal reise seg for med våpen i hand å knuse herskernes stat, for å ha en fastlagt politisk analyse! Vi som i alt vi gjør skriver om at folket skal ha en helt annen framtid enn den virkeligheten vi lever i i dag. Hvor meningsløst er det ikke å beskyldte oss for å ha en fastlåst politisk analyse, vi som veit at skal vi nå folk med kunsten vår, må vi skrive så det rører djupest med det som er folkets faktiske virkelighet, og samtidig som vi rører djupest ved det som skal bli deres framtid, og på en slik måte at de vil reise

seg og slåss for denne framtida. Hvem har satt seg dristigere mål enn oss! Hvor sjølmotsigende er det ikke å beskyldte oss for dogmatisme, vi som er villig til å stille spørsmålstegn ved alt vi har skapt til denne dag, vi som veit vi ikke kan bygge på de erfaringene vi gjør fra vår egen sosiale basis som forfatter uten tilknytning til produksjonen, som er nødt til å famle oss fram, lytte, lære og forstå, og er tvunget til å gjøre helt andre erfaringer enn dem vi kan bruke for å skape praktfull kunst for det intellektuelle småborgerskapet.»

I dette nummeret tar vi opp en begrensa del av alle de problemstillingene som hører med til denne diskusjonen. Vi drøfter en del sider ved lyrikken, partilitteraturen og prøver å få fram noe av det som de marxistiske klassikerne har sagt om litteraturen. Vi vil seinere komme tilbake til temaet og ønsker leserne velkommen med bidrag til diskusjonen.

OM PARTI- LITTERATUR

Denne artikkelen var opprinnelig ment som en replikk til et intervju som Klassekampen hadde med den svenske forfatteren Jan Fågelbäck i vinter. Selv om det har skjedd mye i den offentlige debatten siden den tid, mener vi likevel at den er aktuell. Den tar bl.a. opp spørsmålet om partilitteratur. Forfatteren av innlegget advarer mot sekterisme i synet på litteratur fra ikke-kommunistiske forfattere og framhever at mange folkelige ikke-kommunistiske forfattere har tilført litteraturhistoria mye verdifullt. Samtidig framhever han det særskilte ansvaret som hviler på de kommunistiske forfatterne når det gjelder å utvikle god kommunistisk partilitteratur.

PARTILITTERATUR

I vinter hadde Klassekampen et intervju med den unge svenske forfatteren Jan Fågelbäck. Det er bra at avisa begynner å komme med sånt, og det fikk meg til å skjønne at jeg bør skaffe meg hans bøker. Kanskje kan det bli plass til artikler om flere svenske forfattere, og forfattere om flere andre nordiske landa også?

Fågelbäck reiser et spørsmål som har stor interesse for alle som leser og bruker arbeiderlitteratur. Skal bare de revolusjonære kommunistiske verkene reknes som brukbare? Eller finnes det også mye annet, som bl.a. skrives av folk som står fjernt fra marxismen-leninismen, men som likevel er progressivt? Jan Fågelbäck mener det siste. Han sier at en stor del av det som skrives i dag er brukbart.

Fågelbäck har sikkert rett i at mye ikke-kommunistisk litteratur i dag er progressivt, folkelig, forteller noe om arbeiderklassens liv og kamp. Vi kommunister kan ikke kaste vrak på sånn litteratur fordi den «ikke er revolusjonær nok». Jeg kjenner ikke svensk litteratur, men ut fra norsk ville jeg vært litt forsiktig med å si at «en stor del» er brukbart, kanskje var det bedre å si bare at «en del» er bra, for uten tvil fins det også mye som er dårlig og udugelig. Men vi i Norge trenger samtidsdiktere som Prøysen og mange andre mindre betydelige, sjøl om de ikke var kommunister og skriver lite om kamp.

VI BEHØVER KOMMUNISTISK LITTERATUR

Jeg er altså enig når Fågelbäck tar avstand fra en snever, sektersk, avvisende holdning til ikke-kommunistisk litteratur. Men likevel trur jeg måten spørsmålet stilles på i intervjuet — kommunis-

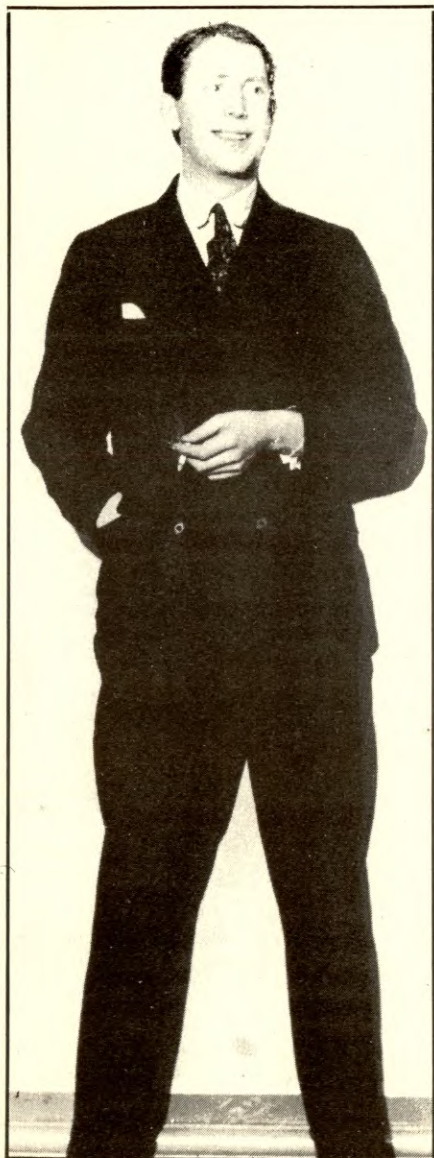
tisk *eller* en brei, progressiv litteratur — er feil. Kanskje uttrykker dette heller ikke Fågelbäcks syn? Her er i hvert fall mitt syn:

Vi kommunister bør støtte og ta vare på den breie, progressive strømminga i litteraturen. *Samtidig* fins det også *særskilt* behov for litteratur som *ikke stopper der*, men som er *proletarisk-revolusjonær*, *bygger på marxismen-leninismen-Mao Tsetungs tenkning*. En litteratur som ikke stopper opp ved allment sannferdige og bra skildringer av arbeidsfolk, men som er skarpt polemisk, gjerne partipolitisk. Denne litteraturen er det de *kommunistiske* forfatternes særskilte oppgave å skape.

I Norge var lyrikeren Stig Holmås og Tor Obrestad (med romanen «Sauda! Streik!») forfattere som sto i spissen for gjennombruddet for en sånn litteratur. Den fikk slagkraften og den store populariteten sin fra det at den ikke *bare* var folkelig og allmenn-progressiv, men også bevisst søkte å tjene det revolusjonære proletariatet og var skarpt partipolitisk. For å si det enklere: Den forsøkte å ildne arbeiderklassen og andre arbeidsfolk til kamp for sosialismen. En viktig del av innholdet var framstillinga av partier og kampen mellom marxist-leninister og opportunistar.

Partier fins. Hvilke partier som fins og ikke fins og kampen mellom dem er en viktig del av klassekampen, og det har betydning både for arbeiderklassens stilling og hver enkelt arbeiders liv. Derfor er det en oppgave innafor den progressive litteraturen å skrive kommunistisk litteratur som tar opp partipolitiske spørsmål. Johanna Schwarz sine dagsedler er sånn diktning. De henter styrken sin fra at de handler om f.eks. Bresnev og

PARTILITTERATUR

Nordahl Grieg — en forfatter som evna å bruke forfatterskapet sitt til å gripe inn i vesentlige debatter i samtida.

Moshe Dayan, tidligere SIPO-sjef Asbjørn Bryhn og statsadvokat Dorenfeldt. Det ville være meningsløst om dikteren øste sin glitrende spott over f.eks. eieren av kolonialen på hjørnet eller en tilfeldig borgerlig onkel. Toril Brekkes «Jenny har fått sparken», Asbjørn Eldens «To slags folk i Trøfoss», Dag Solstads fire siste og Jon Michelets tre siste bøker er andre eksempler på sånn partipolitisk arbeiderlitteratur. Arnljot Eggens «Skulder ved skulder» er en av de viktigste diktsamlingene på mange år nettopp fordi den handler om ideer og partier, og analyserer dem så skarpt.

PARTILITTERATUREN HAR BETYDD MYE INTERNASJONALT

Mange eksempler på stor partipolitisk litteratur finnes i den internasjonale arbeiderlitteraturen. Lenin roste Gorkis roman «Moren» fordi det var en stor roman om åssen det revolusjonære sosialdemokratiske partiet jobba i Russland før 1905. Kinas store forfatter Lu Hsun blei holdt fram som eksempel av Mao fordi han skreiv ypperlig litteratur som var et middel for å utvikle revolusjonen under kommunistpartiets ledelse. Andre eksempler er Jack Londons «Jernhælen», Serafimovitsjs «Jernstrømmen», Fadejevs «Den unge garde», Tokunagas «Gata utan sol», mange av de kinesiske forfatterne som blei undertrykt av firerbanden og mange av de beste albanske forfatterne. Og Brecht, svært mye av det han skreiv.

Dette betyr ikke at kommunister ikke bør skrive et dikt om en blomst eller en kjærlighetshistorie. Heller ikke at kommunister ikke kan skrive om menneskene for tusen år sia eller om tusen år, at

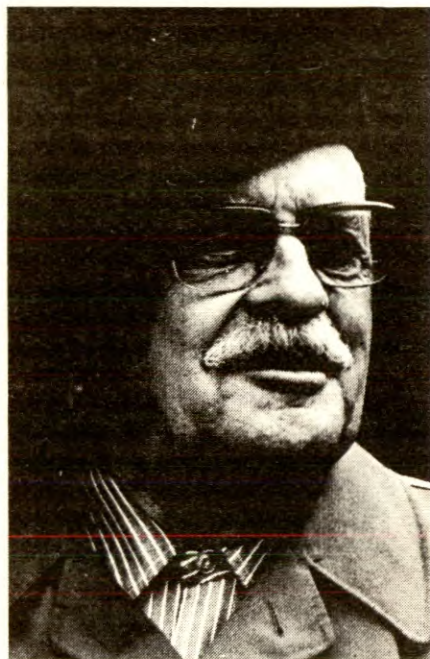
PARTILITTERATUR

de bare må skildre «positive» typer og ikke skurker og banditter, at alle kommunister må ha store muskler, hvite tenner og feilfri ppførsel. De fleste forfattere må dessuten velge tema sjøl. Bra bestillingsverk kan og bør skrives, men de beste forfattere har trøbbel med bestillingsverk, og de fleste betydelige litterære verk er ikke skrevet på bestilling.

KOMMUNISTISKE FORFATTERE MÅ SKRIVE PARTILITTERATUR

Men det betyr etter min mening at kommunistiske forfattere må se det som sin oppgave å skildre dagens strid fra et partipolitisk synspunkt, enten de gjør det sann eller slik. Det betyr at det er en oppgave *blant andre* å skildre den viktige delen av klassens liv som heter partier og partipolitisk kamp. Denne oppgava må *kommunistene* ta på seg (dvs. de som har tatt standpunkt for kommunismen, uansett om de organiserte partimedlemmer eller ikke). Derfor mener jeg kommunistiske forfattere må *kritiseres* hvis de ikke bryr seg om det, nettopp fordi det er en jobb vi *ikke* kan kreve at ikke-kommunistiske forfattere skal gjøre for oss.

Ei sånn oppgave kan løses med stor kunstnerisk frihet og nettopp utløse store evner i kommunistiske forfattere. Se f.eks. på Nils Holmbergs lange serie om Per Stigmann. Det handler om Sverige på 1300-tallet og inneholder verdifulle kunnskaper om historia som leseren får på kjøpet. Samtidig er det partipolitisk litteratur som handler om fascisme, sosialdemokrati og kommunisme og mange aktuelle spørsmål i de åra serien ble skrevet. Holmberg starta serien for å drive partipolitisk propaganda og ville aldri skrevet om Per Stigmann om det ik-

Nils Holmberg starta sin serie om Per Stigmann for å propagandere for det kommunistiske partiet.

ke hadde vært for det. Og Per Stigmann er, ypperlig litteratur.

Mesteparten av Rudolf Nilsens dikt er nært knytta til klassekampene i Norge og verden i 20-åra. «Tvers igjennom lov til seier» er skrevet midt under en stor klassekamp. Hva om Rulle med hans dikteriske evner og politiske kunnskaper isteden hadde skrivi f.eks. en realistisk novelle om plankekjørerene på 1800-tallet? Da måtte vi sagt han hadde svikta, hadde gjort feil. Nordahl Griegs «Ung må verden ennu være» er et voldsomt oppgjør med sosialdemokrater og andre opportunistar som hindra kampen mot fascismen før 2. verdenskrig. Hva om

PARTILITTERATUR

han hadde latt dette problemet ligge og f.eks. skrive om arbeidernes liv på Hedemarken, uten videre perspektiver? En feil. Rudolf Nilsen og Nordahl Grieg gjorde rett da de kasta seg midt ut i tidas store kamper og skreiv kommunistisk, partipolitisk brukslitteratur. Nettopp det gjør verkene deres til stor og varig arbeiderlitteratur.

At Fågelbäck i intervjuet vil at vi skal avvise sekterismen mot ikke-kommunistisk progressiv litteratur er bra. Vi skal sjølsagt ikke kritisere ikke-kommunistisk forfatter for at han/hun ikke skriver om partiet og dets problemer. Tvertimot skal vi ta vare på alt som er sant, folkelig og progressivt i en sånn forfatters litteratur. Men det jeg sakner, er markeringa av at *revolusjonære* forfattere bl.a. bør skri-

ve om den *revolusjonære* politikken. Jeg mener at *de* kan kritiseres om de ikke gjør det. *Deres* oppgave må være å utvikle en særskilt kommunistisk proletarlitteratur, en sosialrealistisk litteratur i den betydninga Gorki ga det. Og om de *ikke* gjør det, skal vi kritisere dem nettopp fordi vi stiller *andre* krav til dem enn til progressive, ikke-kommunistiske forfattere.

Jeg veit altså ikke om dette er Fågelbäck's syn eller en følge av at intervjuet nødvendigvis måtte være knapt. I alle fall gir formuleringa en sjanse til å diskutere problemene. Hva mener andre lesere (forfattere og brukere) av bøker? Og kanskje Fågelbäck sjøl leser dette og kunne ha lyst til å slenge med et ord?

Müntzer

Gorki skrev realistisk og stor partilitteratur.

Fra venstre: Johanna Schwarz, Sigurd Helseth, Tor Obrestad og Halvard Foynes.

TANKER OM LYRIKK OG POLITIKK

Røde Fane inviterte fire lyrikere og Knut Johansen, forlagssjef i Oktober forlag, til en samtale. Tor Obrestad, Halvard Foynes, Johanna Schwarz og Sigurd Helseth har alle markert seg som framgangsrrike norske lyrikere selv om deres bakgrunn og utgangspunkt har vært forskjellig. Vi samlet dem en dag i sommer for å få fram erfaringer fra deres forfatterskap. Vi diskuterte bl.a. det særegne med lyrikken som litterær retning, forhold mellom valg av tradisjon, form og innhold og lyrikkens betydning for den revolusjonære bevegelsen.

Etter intervjuet bringer vi smakebiter fra deres litterære produksjon.

LYRIKKPANEL

Røde Fane: Hvorfor begynte dere akkurat å skrive lyrikk?

— **Johanna:** Jeg begynte da jeg var 11 år. Som barn var jeg glad i dikt og lærte mye utenatt. Jeg begynte tidlig å skrive ting selv. Jeg har en mengde dikt, eventyr, kjærlighetsromaner og dramatiske forsøk liggende. Det er laget helt siden jeg var 16 år. Til og med et stort versedrama. Jeg er veldig glad for at ingen noen gang skal få kloa i alt dette.

Hvorfor jeg valgte diktning som uttrykksform? Det henger vel sammen med min situasjon som handikappet. Man blir ofte sosialt isolert i en slik situasjon. Skrivning var noe jeg behersket bedre enn mine jevnaldrende. Det ble vel slik at jeg følte at det bidro til at jeg ble akseptert — på tross av mitt handikap, selv om dette ikke var bevisst. Dessuten har jeg alltid vært opptatt av det som skjer rundt meg. Jeg har vel egentlig uttrykt politiske tanker og følelser gjennom vers helt siden jeg som 11-åring skrev et dikt om at tyskerne ble drevet tilbake fra Nord-Afrika. Etter det skrev jeg helt fram til krigen var slutt.

Så kom 60-årene, atomalderen — og for min del passifismen. Deretter Vietnam-krigen som lærte meg at folket kan befri seg selv med våpenmakt. Etter som min teoretiske forståelse økte, ble det enormt inspirerende for meg å se at virkeligheten gang på gang bekreftet det jeg lærte på studiemøter. Det er på bakgrunn av slik inspirasjon jeg har skrevet de fleste «dagsedlene».

Nå har jeg kommet til et punkt der jeg har fått økt forståelse for å gjøre undersøkelser omkring emnet jeg har tenkt å skrive om. Dette har jeg bl.a. lært gjennom diskusjoner i Nordahl-Grieg klubben. Dette har hittil resultert i diktsvitte:

«Vatnet i Kampuchea» (Se Røde Fane 2/78, red.). Jeg skal bruke de erfaringene når jeg nå skal begynne å skrive litterært om situasjonen for handikappede, med bakgrunn i mine erfaringer.

— **Sigurd:** — Jeg begynte ikke å skrive dikt ut fra noen klar målsetting. I tenåra skrev jeg ingenting, og litteratur leste jeg ikke i det hele tatt. Bortsett fra at vi på gymnaset leste Brand og Peer Gynt. Det virka sterkt. Jeg flytta til Oslo da jeg var 19, og da begynte jeg straks å skrive ned meninger og tanker jeg hadde. Fæle konservative greier! Et par år etter begynte jeg å prøve å skrive noveller. De var enda verre. Jeg slet i mange år, etter kontortida, uten å komme noen vei, hadde ikke noe eget språk liksom og et veldig lite ordforråd. Dikt var jeg slett ikke interessert i, bortsett fra Øverland en kort periode. Derimot var jeg opptatt av teater. Og så leste jeg noveller, særlig avisnovellene av Obrestad, Lunde og Haavardsholm. Jeg skjønnte ikke hva de drev med, og tenkte med meg sjøl: «Det er for jævlig, jeg må da kunne skrive bedre enn dette.» Jeg var ikke i stand til å se hvor dårlig jeg selv skrev. Behovet for å si ting jeg mente, skygget for forståelsen av litteraturen. Etter å ha studert et par år, begynte jeg plutselig å lese masse diktsamlinger. Lånte alt mulig og leste helt usystematisk. Den samme tanken — dette må jeg kunne gjøre bedre — ble drivkraften til at jeg sjøl prøvde meg på lyrikk. Selv om det var behovet for å uttrykke meninger som lå bak, var det først da jeg «overvant» meningene mine og så smått greide å begynne å *skildre*, at jeg fikk til skrivinga. Så da jeg nokså samtidig fikk antatt noen små dikt i Profil, Dagbladet og Syn og Segn, bestemte jeg

LYRIKKPANEL

Sigurd Helseth (f. 1945, forfatter), tidligere gitt ut: Samfunnet tetner til (1975), De sier fred men mener krig (1976), Takket være banksammenslåing og forlis (1977) (Ferske gjerninger)

meg for å satse for fullt. Inntil jeg begynte å skrive selv var jeg ikke noe glad i dikt — og er det nesten heller ikke nå.

— **Tor:** Jeg begynte egentlig å skrive veldig seint. Det startet med at jeg begynte å oversette dikt fra engelsk rundt 1964. Den første diktsamlinga fra moderne tid jeg kom over var Einar Øklands samling fra 1963. Jeg husker at jeg satt i den gam-

le Chevroleten til faren min på torget i Stavanger. Jeg leste og lo så jeg skreik — noe så rart hadde jeg ikke lest før. Jeg hadde gått på gymnaset sammen med Einar Økland og da jeg kom til Oslo for å studere trakk han meg med i miljøet rundt tidsskriftet Fossegrimm. Han oppmuntra meg hele tiden til å skrive.

Da jeg var i militæret stod jeg skiltvakt utafor slottet med små lapper med dikt av

LYRIKKPANEL

Olaf Bull som jeg lærte utenatt. Jeg fortsatte å lese en del lyrikk og fikk samme tanke som Sigurd var inne på: «Herregud jeg må jo kunne skrive bedre enn dette».

Det som ble den utløsende faktoren til at jeg begynte å skrive i 1965, var kort og godt at jeg syntes livet gikk fra meg. Jeg pressa meg sjøl hardt i studiene og tok masse eksamener på kort tid. Den første samlinga mi bærer preg av denne tida. Jeg brukte skrivinga som en slags ventil. Da denne samlinga slo an fortsatte jeg å skrive.

— **Halvard:** Jeg må si som Sigurd at jeg egentlig ikke var noe særlig opptatt av litteratur før jeg ble 18—19 år. Når det ble til at jeg begynte å skrive lyrikk i stedet for prosa er det slett ikke noe endelig valg.

Det første jeg starta med var faktisk en roman. Prøvde meg også på korte tekster etter å ha lest Peter Bichsel: «Melkemannen ...». Men det mangla mye på en skikkelig kontroll over språket. Valget av lyrikk var bevisst. Jeg tenkte at det måtte være den mest rasjonelle måten å lære seg språkbruk på. Jeg bestemte meg for å lære og skrive dikt gjennom systematiske studier av andre forfattere. Over en periode på et par-tre år leste jeg masse lyrikk — både nordisk og amerikansk. Etterhvert begynte jeg å skille mellom det jeg syntes var bra og dårlig. Det jeg likte var dikt med et nøkternt, konkret hverdags-språk hvor spenningene, stemningene i teksten tøyt fram i tomrommet mellom setningene. Også dikt med skarpe, visuelle bilder.

Jeg synes nå at det første jeg skrev har en klart idealistisk innretning. Rundt 1974 blei jeg mer bevisst og fikk en mer politisk innretning etter den første boka mi.

Jeg blei mer vitenskapelig orientert og retta meg mer inn på samfunnet. Da følte jeg at jeg måtte begynne å lære å skrive helt på nytt. Før hadde det vært viktigst å få skikkelig grep om forskjellige teknikker og diktstrukturer. Det å legge mest vekt på innholdet var noe jeg måtte lære meg fra grunnen av. Den prosessen er jeg inne i ennå.

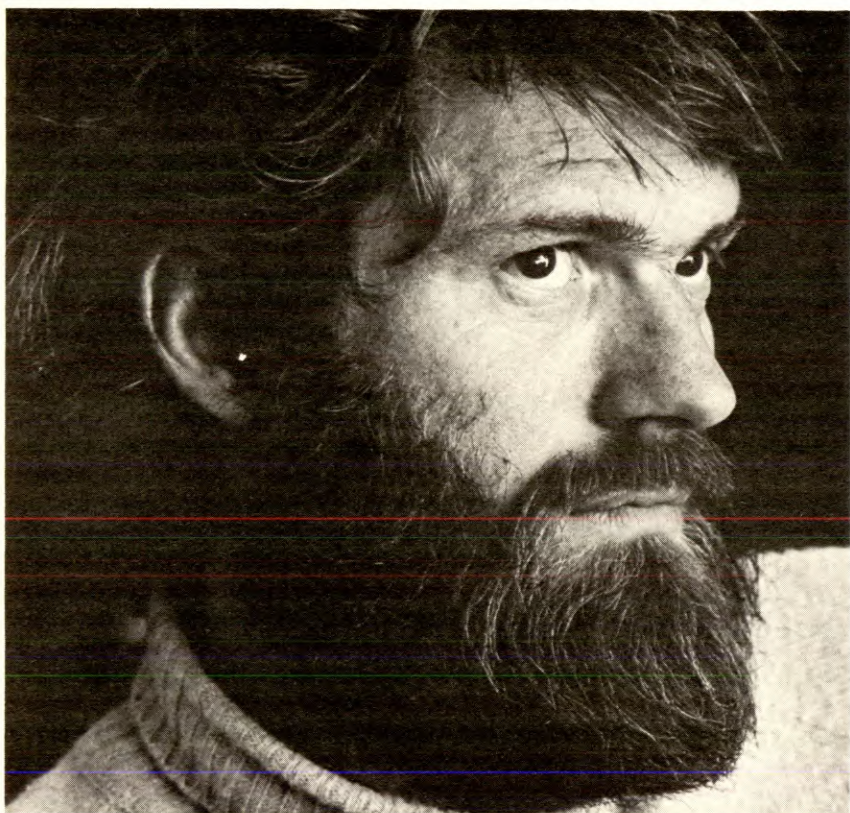
— **Knut:** Det er en del klare fellestrekk her. Det er tydelig at det som avler fram diktskrivning først og fremst er diktlesing. Men vi må komme inn på hvilke muligheter som ligger i lyrikkformen som andre litterære former ikke kan dekke på samme måten.

— **Johanna:** Jeg trur det har litt å gjøre med arbeidssituasjonen til folk som driver med litteratur. Helt fra jeg var liten og fram til i dag, har jeg blitt innpodet med at skriving er noe du kan gjøre når alt annet er gjort det være seg husarbeid eller politiske oppgaver. Romaner krever f.eks. mer langsiktig jobbing og må målrettes mer. Lyrikk kan lettere tilpasses andre aktiviteter. For min egen personlige del syntes jeg at det er den eneste formen jeg behersker skikkelig.

— **Sigurd:** I begynnelsen skrev jeg for å uttrykke ensomhet og stemninger og lengsel. Språket var nokså konsentrert. Og jeg oppdaga at det får an å stramme inn språket så kraftig at det blir uleselig — det som er klart, blir uklart.

For meg var det særlig det polemiske i visse diktformer som virka fascinerende. Og jeg syns det er viktig at det som beskrives, fremstår klarere når det gis ei konsentrert form.

LYRIKKPANEL

Halvard Foynes (f. 1948, forfatter/sveiser), tidligere gitt ut: Sommer ur trip (1973), Ett trinn av gangen (1975), Dagene på verven (1977).

— **Knut:** Jeg vil kaste fram påstanden om at lyrikken som form er den mest demokratiske litterære uttryksmåten som finnes. Det er gjennom dikt mulig for de aller fleste med litt oppmuntring og opplæring å uttrykke skriftlig en eller flere av de opplevelser en har hatt. Dikt kan jo også være mye mer enn korte stemningsbilder — det kan være svære mektige komposisjoner som f.eks. Haugtussa av

Garborg eller Wergelands: «Skapelsen, Mennesket og Messias». Lyrikken åpner for muligheten til agitasjon og følelsesuttrykk som er hentet fra folkemassenes bevegelse.

— **Johanna:** Jeg har lyst til å følge opp det med å gjøre skikkelige undersøkelser rundt det man skal skrive om. Jeg vil bruke Kampuchea-diktet mitt som eksempel.

LYRIKKPANEL

Før jeg skrev leste jeg noen artikler om Kampuchea og fikk forståelse for hvilken enorm betydning vannet har, og hvilken betydning det har å kunne kontrollere naturkreftene. Dette har jeg prøvd å få fram i diktet, samtidig har jeg brukt andre naturfenomener som symboler. Gum-misaften som tappes av trærne er symbol på imperialismen som tapper folkets ressurser. Det er en uttrykksmåte som det er vanskelig å bruke i andre litterære former. Samtidig får jeg i konsentrert form vist hvilken enorm stolthet det ligger bak det å kunne beherske naturkreftene og den gleden jeg sjøl føler ved dette.

— **Halvard:** Jeg er enig i at lyrikken har bestemte kvaliteter som prosaen ikke har. Dette med at man fortetter uttryksmåten. Dessuten er lyrikk mer anvendbar enn prosaen i opplesnings-situasjoner o.l.

Ellers har jeg en liten kommentar til Johanna. Jeg er helt enig i det hun sa om å bruke egne erfaringer slik som hun gjør bl.a. ved å skrive om handikappede. Men det ligger en fare i det å bruke personlige erfaringer i for stor grad. Det kan være bra for en periode, men man blir lett for innadvendt i skrivingen på den måten. Jeg mener at mest mulig av progressiv skriving bør omhandle almenne samfunnsmessige forhold.

— **Røde Fane:** *Hva kan lyrikken bety for den revolusjonære bevegelsen?*

— **Tor:** Lyrikk er jo veldig mange ting. Tilsammen representerer den en bredde som kan anvendes på mange måter. Den kan brukes til agitasjon for en bestemt politisk sak, samle folk — tenne en forsamling.

Men først og fremst må den brukes til å beskrive situasjonen til den norske arbeiderklassen, og den revolusjonære bevegelsen som en del av denne. Smelte allmenne bilder sammen med konkrete erfaringer, komme opp på et stadig høyere nivå. Jeg skrev for en stund siden et dikt om distribuering av avisa Klassekampen der jeg nettopp prøver å uttrykke dette. Det ble brukt i en bestemt situasjon — 10 års jubileum for avisa. Samtidig var det viktig for å få fram betydninga av å spre avisa ennå mer.

Forøvrig mener jeg at den progressive lyrikken nå må brukes til ennå større komposisjoner. Et nytt Terje Vigen. Arn-ljot Eggen er kanskje den som er kommet lengst med dette. «Knaben-ballader» er jo et godt eksempel.

— **Sigurd:** Ja, både det å sammenfatte erfaringer og å kunne oppildne forsamlinger er viktig. I gamle dager hadde vi skaldene. Det er vel ingen her som har tenkt å bli skald, men vi trenger absolutt mer lyrikk som satser stort og som har tyngde, uten at det flyter ut i ren patos. Vi må utvikle mer patriotisme, mer glød, mer kjærlighet, vise at vi er glad i folket og landet. Mye lyrikk fra 60- og 70-tallet ble for lett og ubetydelig i den store sammenhengene (selv om det fins unntak), den hadde ikke nok å bidra med. Folk har både historisk og hverdagslig begrunna krav overfor forfatterne. De må si viktige ting og behandle store spørsmål. Vi må lære mer av og om folk for å kunne behandle folkets erfaringer i et utbyttersamfunn.

— **Johanna:** Når vi har slått fast det med erkjennelse og agitasjon, må vi ikke glemme lyrikkens pedagogiske funksjon.

LYRIKKPANEL

Tor Obrestad (f. 1938, forfatter), tidligere gitt ut: *Diktsamlinger: Kollisjon* (1966), *Vårt daglige brød* (1968), *Den norske løve* (1970), *Sauda og Shanghai* (1973), *Stå saman* (1974), *Novellesamlinger: Vind* (1966), *Tolken* (1975), *Romanene: Marionettar* (1969), *Sauda! Streik!* (1972), *Stå På!* (1976), *Gjendiktninger av: William Blake, Ho Chi Minh og Mao Tse-tung* (sammen med Kjell Heggelund), *Robert Bly og Chiang Nam*.

De kulturene som bruker latin har hele den latinske grammatikken på vers for at ungene skal lære det lettere.

Hvis vi fører dette videre kan virkelig gode dikt feste seg i minnet som varig politisk skoling. Ta f.eks. Rudolf Nilsens dikt: «Tvers igjennom lov til seier». Det kan ikke beskrives med ord hva dette diktet har betydd for meg. Når jeg nå personlig blir konfrontert med borgerska-

pets rettsapparat i forbindelse med rettsaken om Åge Graneruds nidvise, fungerer diktet mye bedre enn hvilken som helst studiesirkel om klassejustis. Det virker som en hel støttekomite. Det er heller ikke tilfeldig at akkurat det diktet har blitt brukt med hell i flere streikesituasjoner.

— **Tor:** Den svenske litteraturkritikeren Hans Larsson har sagt at lyrikken

LYRIKKPANEL

holder fast ved ting som ellers blir glemt. Den kan stadfeste erfaringer veldig pre-sist og tidsbestemt, dette er en skatt for den revolusjonære bevegelsen. Det er sagt at det ligger en enorm opportunisme i det å ikke skrive. Jeg oppfatter det som utillatelig å ikke bevare de erfaringene vi gjør for framtida også gjennom lyrikken. Lyrikkens styrke er at den kan gjengi totaliteten i disse erfaringene.

— **Knut:** Jeg trur at det er viktig både for lyrikere og andre diktere å gå fra kunstens almenne funksjon i menneskehetens bevegelse til å skjønne hvordan den kan nyttes for den revolusjonære bevegelsen. Vi må studere kunstens og i dette tilfelle lyrikkens allmenne funksjon i menneskehetens bevegelse og den progressive lyrikken må så utvikles til å fylle alle disse funksjonene. Det betyr at lyrikken ikke bare skal brukes til agitasjon og propaganda, men gjenspeile alle livets områder. Dette må den progressive lyrikken klare. Den kan gi større utsyn på alle områder i kraft av sin verdensanskuelse. Den må ikke stoppe opp ved den rene agitasjonen.

— **Johanna:** Dette er viktig fordi politikken skal gjennomsyre alle livets områder. Dette må også gi seg utslag i lyrikken.

— **Tor:** Vi kan komme lenger fordi vi har partiets kunnskap og analyse ved siden av at vi kan skrive lyrikk. Det som gjorde at en del gode dikt kunne slå an i den borgerlige tradisjonen var at det var **dårlige** politiske analyser i de. Ingen analyse av den sosiale sammenhengen. Der har vi partiets store styrke — evnen til å sammenfatte situasjonen verdenshisto-

risk og nasjonalt. Evnen til å kritisere og gi impulser til forfatteren.

— **Knut:** Men nettopp derfor er det nødvendig at partiet kan kritisere **all** lyrikk, ikke bare den som er dagsaktuell og politisk målretta. Det må veilede på alle områder av lyrikken.

— **Johanna:** Om det skal veilede så må det gjøres slik at det ikke bare lager en lyriker, men skjønner at det finnes ulike lyrikere med ulike behov. Hundre blomster er ikke det samme som to blomster.

— **Røde Fane:** *Det finnes en viss motvilje mot lyrikk-formen både i og utafor den revolusjonære bevegelsen. En del folk sier at lyrikk ikke gir dem noe. De blokkerer seg totalt når det er snakk om lyrikk. Hvordan skal vi forholde oss til dette? Er det noe vi må akseptere?*

— **Tor:** Jeg har lyst til å være litt mer onskapsfull. Jeg mener at det å ha sans for lyrikk og dialektikk er to sider av samme sak. Det som ofte kjennetegner et poetisk utsagn er at det må leses dialektisk. Et hvilket som helst skriftelig utsagn har krav på å bli tatt alvorlig, noe annet vil bety å dolke den som har produsert det i ryggen. Lyrikk er ikke noe unntak i så måte. Man bør være åpen og se dobbeltheten i alt som blir sagt og skrevet — alt har to sider. Ellers vil man i utgangspunktet avgrense seg fra ting som det er viktig å forstå.

— **Røde Fane:** *Problemet er ikke så enkelt. En av grunnene til at de breie massene ikke er opptatt av ly-*

LYRIKKPANEL

Johanna Schwarz (f. 1931, forfatter), tidligere gitt ut: Glas (1960), Labyrintår (1965), Spårvagnslektyr (1969), Människa på heltid (1972), Dagsedlar (1974), Dagsedlar och nidvisor (1976), Fånge i vapenhus (1977).

rikk i dag, er vel at den borgerlige lyrikken ikke har evna å treffe folk hjemme. Det gjelder den progressive lyrikken og for den saks skyld. Folk kjenner seg ikke igjen. Det er vel både et spørsmål om form og innhold?

— **Halvard:** Jeg trur at det henger mye sammen med hvordan lyrikken har sett ut

de siste 20 åra. Den har ikke hatt et innhold som har interessert folk flest. Den har vært retta inn på ei lita gruppe spesielt interesserte. Derfor er det ikke noe merkelig at denne forestillingen sitter djupt blant folk. Formen har dessuten vært abstrakt og vanskelig tilgjengelig. Den har hatt et program som har vært uforståelig — slik som deler av modernismen. Jeg trur dessuten at skolens forhold

LYRIKKPANEL

til litteratur i utgangspunktet gjør mye skade.

— **Sigurd:** Det går ikke an å si at man er glad i dikt generelt. Det betyr jo at man aksepterer all lyrikk i utgangspunktet. Det er jo en fullstendig upolitisk holdning. Dette har litt med To-Fi debatten å gjøre. Hvis det føres fram en bred litterær bevegelse og en riktig forlagspolitikk, vil dette gi ringvirkninger til folks skrivevaner. Mange fler vil skrive, mange fler vil uttrykke sine erfaringer litterært. Dette vil igjen føre til at flere kjenner seg igjen i lyrikken som blir skapt. Det vil også føre til at lyrikken kan brukes mye mer.

— **Halvard:** Jeg mener at det er uttrykk for en feilaktig holdning når revolusjonære i utgangspunktet avviser lyrikk prinsipielt. Mye av skylda for at det eksisterer sånne ideer finner vi i faktiske mangler ved lyrikken slik den har vært og er i dag. Det å smelte sammen med massene og la lyrikken bli preget av det er et hovedproblem i dag.

— **Røde Fane:** *Har du fått noe respons på dine dikt på din egen arbeidsplass?*

— **Halvard:** På avdelinga mi jobber det ca. 30 stykker. Av de har 20 kjøpt den siste diktsamlinga mi. De reaksjonene jeg har fått der bærer liten preg av allmenn skepsis mot lyrikk. Det har vært bra respons og positiv kritikk.

— **Knut:** Mao sier i sitt berømte brev til Chen-Yi: «Men i de siste tiåra har ikke lyrikken på moderne kinesisk vært vellyk-

ka. Det er riktig nok blitt laga noen gode folkesanger. Det er svært sannsynlig at retninga for framtida vil bli å trekke næring fra folkesangen og ta i bruk former derfra og utvikle en ny type lyrikk som vil vende seg til det store lesende publikum».

Vi kan sjølsagt i dag finne eksempler på at folk vil lese lyrikk som Halvard var inne på. Men det er et faktum at lyrikk ikke er en kulturell forbruksartikkel på linje med musikk. Det er spesielle omstendigheter som gjør at folk leser lyrikk — det skjer ikke kontinuerlig og i masseomfang.

I framtida under sosialismen og kommunismen vil jeg tru at det blir en masseprodusert artikkel. Dette er først og fremst et spørsmål om kulturell fostring, folk må læres opp til å like lyrikk selvom det er vanskelig. Og mye er vanskelig, som f.eks. Wergeland og modernisme på sitt vanskeligste. Dette må ikke hindre folk til å lære seg opp til å like dikt. Samtidig viser jo To-Fi debatten at mange er opptatt av disse spørsmålene. Jeg trur at en del av den manglende interessen henger sammen med at heller ikke borgerskapet i Norge har skjønt betydninga av å bruke kulturen for å tjene sine egne klasseinteressers.

Det er f.eks. iøynefallende hvor lav den kulturelle forståelsen er blant det herskende sjiktet innen sosialdemokratiet og arbeideraristokratiet. Reiulf Steen deklarerer ikke så mye dikt for å si det sann. Denne manglende interessen vil sjølsagt også nedfelle seg i massene.

Vi ser det motsatte blant de kinesiske massene. Det er ikke noe rart at de er glad i dikt, de som har hatt en hel generasjon ledere som ikke bare har vært opptatt av disse spørsmålene, men som også sjøl har skrevet mye.

LYRIKKPANEL

Knut Johansen (f. 1944, forlegger), medredaktør av Olav H. Hauge, ei bok til 60-årsdagen 18. aug. 1968, sammen med Willy Dahl: Konfrontasjoner (1970), redigert J.S. Welhaven: Norges Dæmring (1972) og Bjørnstjerne Bjørnson: Selvtændighedens Æresfølelse (1974).

— **Tor:** Helt enig. Jeg tror at det på et gitt tidspunkt på slutten av 60-tallet hadde vært mulig for sosialdemokratiet i Norge å erobre hegemoni innafor den litteraturgenerasjonen som nå er under sterk innflytelse av den revolusjonære bevegelsen. Men de skjønnte det ikke.

En mann som Oluf Palme hadde en ganske annen forståelse for dette. Han knytta personlige kontakter med en rekke

nøkkelpersoner innafor den tilsvarende generasjon svenske forfattere. Han påvirkte de aller fleste i sosialdemokratisk retning, med Jan Myrdal som et av unn-takene.

— **Røde Fane:** *Det å få spredd literatur på bred basis, har vel noe med distribusjonsapparatet å gjøre. Det er*

LYRIKKPANEL

vel ikke bare snakk om form og innhold?

— **Sigurd:** For å anskueliggjøre dette, kan vi bruke avisa Klassekampen som eksempel. Avisen kan bli en bedre arbeideravis, og med bedre distribusjon og mer aktivt salg, kan opplaget bli større. Men et sted går grensen for hvor mye en revolusjonær avis kan selges under kapitalismen. Det settes grenser på grunn av den materielle og kulturelle virkelighet vi befinner oss i. Slik er det med den progressive lyrikken også. Visst kan vi skrive bedre og nå bredere ut, men vi opererer ikke i et vakuum. Vi har sterke reaksjonære krefter mot oss som prøver å undertrykke den progressive lyrikken. Vi har to oppgaver: En del av arbeidet må gå ut på å prøve å påvirke forfattere som i dag skriver borgerlig litteratur — drive massearbeid blant forfattere. Dertil kommer det vi har vært inne på før, nyrekruttering, få flere arbeidsfolk til å skrive sjøl. Det er ikke nok å formelt si seg enig i at det må jobbes hardt for det. Ting må settes ut i livet, det må drives en politikk for å gjennomføre det.

— **Halvard:** Men dette må aldri bli noen sovepute. Vi kan ikke vente på sosialismen med å starte det kulturelle foforsingsarbeidet. Vi kan komme langt også under kapitalismen. Vi må få fram en bred bevegelse innafor litteraturen, som Sigurd sier. Oppmuntringsarbeidet bør starte lokalt ved at folk som skriver — amatører og forfattere — kommer sammen og driver systematiske studier, analyser og diskusjoner rundt litteratur generelt og særleg sine egne arbeider. Dette er en måte å oppmuntre arbeidsfolk til å skrive mer på helt konkret.

Dessuten må vi være flinkere til å starte diskusjoner rundt den progressive litteraturen og salg på de plassene vi jobber. Vi bør rette søkelyset på innholdet i arbeiderlitteraturen. Det er den viktigste metoden for å sikre større interesse for den.

— **Knut:** Vi må arbeide for at massene erkjenner en annen ledelse på kulturens område enn det herskende borgerskapet som er et spesielt degenerert og kulturelt forsløpla borgerskap. Det er her betydninga av en progressiv kulturbevegelse kommer inn. Og betydninga av partiet som generalstab for arbeiderklassen.

Lenin har sagt at arbeiderklassen må læres opp til å forstå det som rører seg i alle klasser. Derfor synes jeg at det også er viktig at arbeiderklassen lærer seg til å analysere modernisme fra 50-åra — og annen borgerlig litteratur. Den må lære seg hvordan alle klasser tenker. Det er en form for vaksine mot å gjøre de samme feila som borgerlige diktning gjør. Derfor bør folk lese både gode og dårlige dikt.

— **Johanna:** Vi må være klar over at det å vurdere dikt som «gode» og «dårlige» kan brukes til så mye. Det å sette negativt kvalitetsstempel ble brukt i Sverige for å uskadeliggjøre folk som Ivar Lo-Johannesson og Jan Frigård. Billedbladet NÅ og politimesteren i Stavanger satte «dikt» i hermetegn for å rettferdiggjøre forbud mot streikestøttestand i Stavanger der min niidviser om Åge Granerud ble brukt. Metoden med å uskadeliggjøre innholdet ved å trekke det kunstneriske i tvil blir brukt systematisk for å uskadeliggjøre alt som truer de herskende.

— **Røde Fane:** *Hvilken holdning*

LYRIKKPANEL

bør progressive og revolusjonære forfattere ha til valg av forskjellige litterære tradisjoner?

— **Johanna:** Man kan velge hvilken som helst tradisjon, men når man først har valgt en tradisjon skal man gjøre det skikkelig.

Når det gjelder rim og rytme er det mye likhet mellom en mann som Rudolf Nilsen og Olaf Bull selv om de er svært forskjellige politisk. Det er mye å lære av begge. Når en mann som Andre Bjerke trekker fram Olaf Bull som eksempel for forbilde er det først og fremst uttrykk for Andre Bjerkes politiske holdning.

Mitt poeng er at det går ikke an å lage revolusjonære rim gjennom rim som ikke rimer. Da bør man velge andre metoder. Jeg for min del startet med å skrive rim og rytme lenge før jeg turte å gjøre noe med det. Det var et foredrag av Arnulf Øverland som ga meg mot til å debutere. Jeg hadde mindreverdigfølelse i forhold til mine samtidige modernister og følte meg håpløst gammeldags. Men når Arnulf Øverland som var en stor dikter turte å skrive rim kunne vel jeg gjøre det også. Men jeg hadde den største beundring for en venninne som skrev dikt som jeg ikke skjønnte et fnugg av. Men som sagt hvis man velger å bruke rim og rytme må man gjøre det skikkelig. Det nytter ikke med vers som halter. Dårlige rim er dårlige rim uansett intensjonene. Vi kan lage et nytt revolusjonært innhold i diktningen, men setningsbygning og grammatikk har vi arvet og den må vi lære oss å mestre før vi kan uttrykke økonomiske maktforhold på en skikkelig måte.

— **Tor:** Espen Haavardsholm sa nylig i

et foredrag at forfattere først og fremst må vurderes ut fra hva slags holdning de tar til de mest brennende spørsmål i samtida. Sjøl om en sier seg enig i det betyr det *ikke* at vi ikke kan lære av f.eks. en mann som Olaf Bull som på mange måter var en reaksjonær. Det er få som på samme måte som han kan beskrive den materielle virkeligheten i Oslo-miljøet selv om det reflekterer synet til det intellektuelle småborgerskapet. Det er klart vi kan lære mye av han på tross av hans begrensninger.

— **Sigurd:** Jeg har tidligere hatt et negativt forhold til alt som har med tradisjoner å gjøre. Men ettersom jeg har begynt å se hvor mye det er å lære av enkelte eldre forfattere, skjønner jeg også bedre betydningen av å studere tradisjoner. Jeg greide å skrive 3½ bok før jeg skjønnte at det knytta seg ideologi til modernismen!

De progressive kritikerne sier ofte at det er en del ting å lære av modernismen, selv om de i hovedsak er skeptiske til den. Men jeg har aldri sett noen si *hva* det er ved modernismen det kan være noe å lære av. Jeg tror at diskusjoner om form, teknikk, metoder og komposisjon er neglisjert på venstresida. Folk må greie seg som best de kan uten noe særlig hjelp fra kritikere. For en forfatter er det temmelig avgjørende hvordan du sier ting. Og ved å utvide det formelle repertoaret er det lettere å få tatt i bruk alt du har av ressurser.

— **Halvard:** Forfattere, litteraturkritikere og litteraturinteresserte har noe å lære på de fleste områder. Når det gjelder den borgerlige lyrikktradisjonen så har den i det minste litteraturhistorisk inte-

LYRIKKPANEL

resse. Fordi den representerer motsigelsen til vårt eget litteratursyn. Utover det mener jeg at det er lite å lære av det. Innholdet er vanskelig tilgjengelig og så pessimistisk. Dette gjelder bl.a. den idealistiske ytterfløya innafor modernismen. Lyrikken må ta utgangspunkt i arbeiderklassens virkelighet uten at arbeiderklassens allierte glømmes. Jeg tenker også på ungdom, husmødre og pensjonister av arbeiderklassen. Innafor den ramma må vi kunne spille på et breitt spekter av teknikker, former og kunstnerisk kvalitet.

Dikt er også politiske ytringer. Skillet mellom politiske ytringer og lyrikk er et skinnskille.

Johanna: — Vi må holde fast ved at lyrikken er en kunstart. En kunstart forutsetter en viss teknikk. Vi kan ikke lære den ved å gå på noen skole. Vi må lære gjennom å skrive og delta i klassekampen. Men det som jeg oppfatter som et problem både i To-Fi debatten og andre sammenhenger, er at enkelte tror at det er nok å skrive ned en god ide, så har de et godt dikt. Jeg har sjøl mye erfaring med at det er svært langt fra den gode ideen til et godt dikt. Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har sett ting i aviser og tenkt med meg sjøl: Der har du en dagseddel, men det er bare et fåtall ganger jeg har fått til selve diktet. Det ser jeg ofte også når jeg blir bedt om å uttale meg om dikt. Det er ofte gode ideer bak, men diktene er ikke blitt gode nok. Man kan ikke hoppe over kvaliteten, og der har vi mye å lære av de gamle.

Tor: Jeg vil gjerne følge opp det, det uttrykker noe av kjernen av det jeg har stått for i To-Fi debatten. Det å prøve og nå lenger med diktene enn det gode opp-

slaget, bildet eller ideen. Jeg er enig med deg at vi på det punktet har mye å lære av gamle tradisjoner og arbeidsmåter. Hvis vi ikke forstår det vil selve formen avskjære en fra å oppnå resultater. Mange av de progressive diktene vi ser f.eks. i Klassekampen stopper opp halvveis. Vi må få større forståelse for at det begrenser muligheten til å nå ut.

Knut: Jeg trur at det er nødvendig for en lyriker som vil drive det et stykke på vei å lese et bredt utvalg av lyrikk uten å sile ut for mye på forhånd. Det er nødvendig å lære av andre lyrikere og heller svelge en del gærent innhold for å lære det som er formelt riktig. Det irriterer meg litt når folk kommer og roser et relativt dårlig dikt opp i skyene ennå det egentlig bare er en god ide som har resultert i dårlig dikt. Dette kommer av at folk har lest for lite, at de rett og slett har for lite å måle det opp mot. Så vi må stille høyere krav til kriteriene for kritikk.

— **Sigurd:** Jeg er enig i det som har kommet fram som forsvar for å sikte mot et høyt kunstnerisk nivå. En får aldri lært nok, en får aldri følelsen av å ha lært håndverket godt nok. Men jobbinga med form, utviklinga av forma, må alltid gå sammen med politisk studering og arbeid.

— **Sigurd:** Jeg er enig i det som har kommet fram som forsvar for et høyt kunstnerisk nivå. For å skolere seg er det viktig å studere klassikerne våre. Men jeg synes fortsatt begrepet form er for uavklart. Det er ikke nok å si at form og innhold må bli en enhet. Det blir et elementærutsagn uten noen mening hvis vi ikke definerer dette klarere. Hele problemet

LYRIKKPANEL

med stil, komposisjon, form og teknikk er et veldig kompleks. Noe av det knyttes til ideologi, noe ikke. Ta for eksempel Rolf Jacobsen, hans dikt er ofte identisk oppbygd. Andre diktere har sin form som de gjennomfører konsekvent. Når han begynner et dikt med utsagnet: «Noe har brakt oss ut av kurs», er det helt typisk og hører med til hans fortellerholdning. Det er hans måte å skrive på samtidig avdekker det en bestemt verdensanskuelse. Denne verdensanskuelsen blir for han en del av formen. Folk som leser sånne dikt blir hemma i sin læring. Sånn sett er det vanskelig å skille ut formen som noe særegent som man kan lære av, mens man forkaster innholdet.

— **Johanna:** Jeg har lyst til å ta opp en kulturpolitisk sak. Jeg diskuterte med To-Fi på Tronsmos 5-års jubileum. Jeg sa til han at det ikke hjalp han noe å skjelle ut meg for han må jobbe og slipe av formen. Han sa da noe som er veldig viktig: Jeg får for liten tid. Om vi mener noe med at vi vil ha mange lyrikere og mange som skriver ned sine arbeidererfaringer er vi tvunget til å prioritere det. Jeg har ofte møtt holdningen at skriving kan du drive med når alt annet er gjort. Og det holder ikke. Det er riktig at ikke forfattere skal isoleres og at de må drive vanlig politisk arbeid. Men det er helt materielt at det kreves en viss tid og overskudd til å dikte. Du kan ikke skrive når du som trøttest har gjort alt annet. Det å skrive er en politisk oppgave som krever tid. I motsatt fall blir resultatet ofte venstrehåndsarbeid som jeg mener To-Fi diktsamlinga var. Det kan ikke løses og det *må* løses. Sånn står motsigelsen mange steder der det er for mye som skal gjøres og for få progressive. Men det bør

Bertolt Brecht TIL ETTERTIDI

21 dikt til norsk ved
Olav H. Hauge
Illustrert av
Arne Bendik Sjur

*«Er dette årets viktigste
diktsamling? Det som
måtte komme i tillegg, det
må være ualminnelig godt.»*

Ragnar W. Nord i Nasjonen

Pris kr. 20.-
Boka finns i bokhandelen

Kan også bestilles direkte fra forlaget.
Send meg ... eks. av

TIL ETTERTIDI à kr. 20.-

Sendes i postoppkrav.

Navn: _____
Adresse: _____
Postnr. / sted: _____

Postnr. 6875
St. Olavs plass, Oslo 1

FORLAGET
OKTOBER

LYRIKKPANEL

fram i en diskusjon som dette, og stilles som et problem.

— **Tor:** Enig i det, men på den andre sida vil jeg ha sagt i tilknytning til To-Fi debatten at vi ikke må bli så fiseformemme at vi ikke gir plass og mulighet til de som faktisk har så dårlig tid — og likevel vil skrive. De som står i hard fysisk jobbing får dårlig tid, men det bør bli en målsetting at disse også skal få plass. Jeg mener at dette ikke ble sagt klart nok fra meg, og kanskje fra deg også Johanna i utgangspunktet. Derfor flammet motsigelsene så voldsomt opp.

— **Sigurd:** Tid og arbeidsmengde er problematisk. Jeg hadde aldri i verden blitt forfatter om jeg ikke hadde kommet i en posisjon hvor jeg fikk tid nok til å drive med det. Jeg måtte få være i fred lenge nok, et par—tre år, til at jeg kunne lære meg skikkelig å skrive. Kunstnere har en arbeidssituasjon som gjør at de kan spørres om å påta seg ting når som helst i arbeidstida. De er liksom tilgjengelige døgnet rundt. Så etter at jeg begynte å aktivisere meg politisk, har det vært vanskelig å få arbeidsro mer enn i svært korte perioder. Og det går sterkt utover skrivinga.

— **Knut:** I den rosen To-Fi ha fått ligger det et politisk program som går ut på at dikt er noe man gjør på fritida og at det ikke skal være nødvendig å fordype seg og finpusse. Og det er sjølsagt farlig. Jeg trur at Johanna reagerer mot akkurat dette.

— **Johanna:** Ja, jeg mener at debatten på sitt verste representerer en anti-intellektualistisk strømning.

— **Knut:** Hvis en avgrenser seg mot det, mener jeg at vi må slå fast nødvendigheten av også å gi plass til folk som bare har anledning til å skrive på si.

Halvard: Helt enig. Erfaringene disse folka høster i den politiske praksisen sin er helt avgjørende å ta vare på og gjenspeile i romaner og dikt. Folk med knapp tid vil også over et lengre tidsrom stadig modnes som skribenter og heve nivået. Faren er at arbeidspresset blir så stort at vi må legge skrivinga på hylla.

For meg er nok tida et problem. Hardt fysisk arbeid og en del aktiviteter etterpå krever en del ressurser. Dette har jeg løst ved å ta skrivepauser fra jobben. Det er helt klart at det er en stor fordel å være daglig knytta til den virkeligheten du skal skrive om.

— **Knut:** Mao sier at det er nødvendig å ta vare på kadrene, for det andre høyne kadrenes nivå, oppdra dem ved å gi dem mulighet til å studere slik at de kan øke sine teoretiske kunnskaper og sine arbeidsevner. Han kombinerer det med studier og arbeidsevner og det trur jeg er helt nødvendig. Partiet har vel gjort for lite med å fostre forfattere å gi dem mulighet til å studere mens det har vært gjort mye med å stille krav til praktiske oppgaver.